

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

III. ÚS 332/09-70

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 26. januára 2010 v senáte zloženom z predsedu Rudolfa Tkáčika a zo sudcov Jána Auxta a Ľubomíra Dobríka prerokoval sťažnosť M. C. st. a M. C. ml., obe bytom H., zastúpených advokátom JUDr. N. T., K., vo veci namietaného porušenia ich základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 126/2007 z 29. apríla 2009 a takto

r o z h o d o l :

1. Základné právo M. C. st. a M. C. ml. na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 126/2007 z 29. apríla 2009 b o l i p o r u š e n é .

2. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 126/2007 z 29. apríla 2009 zrušuje a vec mu vracia na ďalšie konanie.

3. M. C. st. a M. C. ml. finančné zadost'učinenie n e p r i z n á v a .

4. Kancelárii Ústavného súdu Slovenskej republiky u k l a d á uhradiť M. C. st. a M. C. ml. trovy konania spolu v sume 444,04 € (slovom štyristoštyridsaťštyri eur a štyri centy) na účet ich právneho zástupcu advokáta JUDr. N. T., K., do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

5. Najvyšší súd Slovenskej republiky j e p o v i n n ý uhradiť štátu trovy konania v sume 444,04 € (slovom štyristoštyridsaťštyri eur a štyri centy) na účet Kancelárie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 7000060515/8180 vedený v Štátnej pokladnici do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) uznesením č. k. III. ÚS 332/09-44 z 10. novembra 2009 prijal podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) na ďalšie konanie sťažnosť M. C. st. a M. C. ml. (ďalej len „sťažovateľky“), ktorou namietali porušenie svojho základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) sp. zn. 4 Cdo 126/2007 z 29. apríla 2009.

Na základe výzvy ústavného súdu sa k veci písomne vyjadril najvyšší súd podaním z 15. januára 2010, ktoré bolo doručené ústavnému súdu 18. januára 2010. Vo vyjadrení najvyššieho súdu sa okrem iného uvádza:

«Najvyšší súd Slovenskej republiky sťažnosťou napadnutým uznesením odmietol dovolanie sťažovateľiek proti Krajského súdu v Košiciach z 23. mája 2006 sp. zn. 6 Co 338/2005, ktorým bolo potvrdený rozsudok Okresného súdu Košice I z 30. júna 2005 č. k. 15 C 27/02-187.

Najvyšší súd Slovenskej republiky skúmal prípustnosť dovolania v danej veci a dospel k záveru, že dovolaním napadnutý rozsudok odvolacieho súdu nespĺňa žiadnu z možností prípustnosti dovolania podľa § 238 O. s. p. Následne sa sústredil na skúmanie prípustnosti dovolania z hľadiska väd uvedených 237 O. s. p. So zreteľom na dovolateľkami namietanú vadu sa detailne zaoberal vadou konania, podľa ktorej účastníkovi konania sa odňala možnosť konať pred súdom (§ 237 písm. f/ O. s. p.). Dospel k záveru, že dovolateľky namietajú predmetnú vadu konania odvolacieho súdu bezdôvodne. Osobitne sa zaoberal aj otázkou, či si súdy nižších stupňov splnili poučovaciu povinnosť podľa § 30 O. s. p. výslovne uviedol, že z obsahu spisu (čl. 73 a 74) vyplýva, že dovolateľkám bola doručená (28. 11. 2003) výzva z 11. 11. 2003 označená v poznámke ako „Výzva pre navrhovateľa podľa § 114 O. s. p.“, ktorej obsahom bolo i poučenie, že ak sú u nich predpoklady na oslobodenie od súdnych poplatkov, súd im na ich žiadosť ustanoví zástupcu z radov advokátov, ak je to potrebné na ochranu ich záujmov. Napriek tomuto poučeniu žalobkyne v priebehu ďalšieho konania o ustanovenie zástupcu z radov advokátov súdom nepožiadali, keď vyjadrenie žalobkyne 2/ na pojednávaní pred súdom prvého stupňa dňa 21. 10. 2004 o tom, že nik z radov advokátov ich nechce zastupovať, pretože vec je vedená proti žalovanému 1/, nebolo možné bez ďalšieho za takúto žiadosť považovať. Zaoberal sa aj námietkou ohľadom nedostatočného odôvodnenia rozhodnutí súdov nižších stupňov, pričom mal za to, že nebolo porušené ani ustanovenie § 157 ods. 2 O. s. p. Svoj záver dovolací súd náležite v odôvodnení sťažnosťou napadnutého rozhodnutia náležite právne vyargumentoval.

Najvyšší súd Slovenskej republiky uskutočnil výklad ustanovení zákona o prípustnosti dovolania, osobitne v súvislosti posudzovaním odňatia možnosti účastníkovi konať pred súdom, v súlade s doteraz zaužívanou praxou a judikatúrou. Skutočnosť, že sťažovateľky sa

s vyslovenými závermi najvyššieho súdu nestotožňujú, nemôže viesť k úsudku o arbitrárnom prístupe.»

K vyjadreniu najvyššieho súdu zaujal stanovisko právny zástupca sťažovateľiek podaním z 21. januára 2010, ktoré bolo doručené ústavnému súdu 22. januára 2010. V podaní okrem iného uviedol:

«Porušovateľ vo svojom stanovisku... opakuje svoju argumentáciu z odôvodnenia svojho ústavnou sťažnosťou napadnutého uznesenia (Uznesenie zo dňa 29. 04. 2009, sp. zn.: 4 Cdo/126/2007 ďalej len „Uznesenie dovolacieho súdu“), keď konštatuje, že po preskúmaní prípustnosti dovolania v danej veci (Dovolania sťažovateľiek proti Rozsudku Krajského súdu v Košiciach zo dňa 23. 05. 2006, sp. zn.: 6 Co/338/2005 - ďalej len „Dovolanie“) dospel k záveru, že so zreteľom na dovolateľkami (sťažovateľkami) namietanú vadu konania, podľa ktorej sa účastníckam konania odňala možnosť konať pred súdom v zmysle ust. § 237, písm. f) zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „O. s. p.“), dovolateľky (sťažovateľky) namietajú predmetnú vadu konania odvolacieho súdu bezdôvodne.

S uvedeným záverom je podľa názoru sťažovateľiek potrebné nesúhlasiť a domnievajú sa, že dôvod pre dovolanie na ich strane existuje. Podľa názoru sťažovateľiek im bola možnosť konať pred súdom v zmysle ustanovenia § 237, písm. f) O. s. p. odňatá minimálne tým, že neboli náležite poučené o možnosti požiadať o ustanovenie zástupcu z radov advokátov ako aj tým, že nebol súdmi vykonaný dôkaz, ktorý navrhli vykonať a navyše nevykonanie tohto dôkazu nebolo dostatočne zdôvodnené.

Opakovaná argumentácia porušovateľa o splnení poučovacej povinnosti súdov podľa ust. § 30 O. s. p. o možnosti ustanovenia zástupcu z radov advokátov (pričom za splnenie tejto povinnosti považoval doručenie tlačiva označeného ako „Výzva pre navrhovateľa podľa § 114 O. s. p.“, ktorej obsahom je aj poučenie o tom, že „ak sú u nich predpoklady na oslobodenie od súdnych poplatkov, súd im na ich žiadosť ustanoví zástupcu z radov advokátov, ak je to potrebné na ochranu ich záujmov“) neobstojí a sme naďalej toho názoru, že v štádiu, keď sťažovateľky konajúci súd vyzýval na zaujatie stanoviska k prednesom a vyjadreniam žalovaných, ktorí sú advokátmi, malo im (sťažovateľkám) byť dané konkrétne poučenie v zmysle ustanovenia § 30 O. s. p. o možnosti žiadať o ustanovenie

právneho zástupcu z radov advokátov. V tejto súvislosti opakovane poukazujeme na ustanovenie článku 47, ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR“), podľa ktorého: „Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.“, Z uvedeného vyplýva, že sťažovateľky boli pred súdom prvého aj druhého stupňa oproti odporcom v nerovnom postavení, čo je v rozpore s ustanovením článku 47, ods. 3 Ústavy SR: „Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.“.

Je dôležité uviesť do pozornosti konajúceho súdu tú skutočnosť, že porušovateľ sa vo svojom stanovisku (stanovisko porušovateľa) vôbec nezaoberá jedným z dôvodov Dovolania sťažovateľiek a to dôvodom, že súdmi nebol vykonaný dôkaz, ktorý sťažovateľky navrhli vykonať a to výsluch JUDr. J. M. a navyše nevykonanie tohto dôkazu nebolo dostatočne zdôvodnené. Porušovateľ sa k tejto otázke vo svojom stanovisku (stanovisko porušovateľa) pravdepodobne vyjadril len veľmi stručne v rámci vety, že „Dospel k záveru, že dovolateľky namietajú predmetnú vadu konania odvolacieho súdu bezdôvodne.“

Keďže v stanovisku porušovateľa absentuje akákoľvek ďalšia konkrétna, výslovná argumentácia ohľadom nedôvodnosti námietky sťažovateľiek o nevykonaní dôkazu výsluchom JUDr. J. M., sťažovateľky sa domnievajú, že porušovateľ má naďalej za to (ako to vyslovil vo svojom napadnutom uznesení), že ani tato námietka, ani námietka, že nevykonanie tohto dôkazu nebolo zdôvodnené nie je dôvodná a odkazuje pritom na zdôvodnenie rozsudku súdu prvého stupňa (Rozsudok Okresného súdu Košice zo dňa 30. 06. 2005, sp. zn.: 15 C/27/2002) na jeho siedmej strane: „... súd v konaní nevyočul žalovaného v prvom rade, pretože tento sa pre plnenie pracovných povinností v postavení predsedu ústavného súdu opakovane ospravedlnil z neúčasti a písomne sa vyjadril.“ a teda uzatvára, že „odvolací súd nemal dôvod prvostupňovému súdu v tomto smere nič vytýkať a ani sám sa touto okolnosťou zaoberať.“ (tak ako je to uvedené v Uznesení dovolacieho súdu).

Je potrebné preto opakovane vytknúť, že podľa názoru sťažovateľiek sa s takýmto odôvodnením porušovateľa nie je možné uspokojiť a práve z dôvodu nevykonania navrhnutého dôkazu neboli v priebehu konaní pred súdom prvého a druhého stupňa odstránené vážne rozpory medzi tvrdeniami sťažovateľiek a písomnými vyjadreniami žalovaného v 1. rade (JUDr. J. M.). Sme presvedčení, že povinnosť žalovaného v 1. rade

dostaviť sa na predvolanie súdu a vypovedať, by nemala brániť a nebránila by vykonávaniu jeho povinností predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky a na druhej strane vykonávanie povinností predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky nemôže brániť a nebráni povinnosti dostaviť sa na predvolanie súdu a vypovedať.

Tak ako to bolo uvedené v Doplnení sťažnosti zo dňa 22. 10. 2009 (ďalej len „Doplnenie sťažnosti“), práve vykonaním uvedeného dôkazu (výsluchu JUDr. J. M.) chceli sťažovateľky v predmetnom konaní preukázať existenciu svojho nároku na náhradu škody a skonfrontovať skutočnosti uvádzané JUDr. J. M. v jeho písomných vyjadreniach s ich vlastnými, protichodnými vyjadreniami. Zároveň vykonaním tohto dôkazu chceli sťažovateľky v priebehu konania zistiť, prečo JUDr. J. M. podal žalobu o určenie rozsahu bezpodielového spoluvlastníctva manželov v dedičskom konaní, prečo došlo z jeho strany k porušeniu jeho povinnosti postupovať pri poskytovaní právnej pomoci účinne a hospodárne a prečo ignoroval poučenie prvostupňového súdu a odišiel predčasne z pojednávania.

V zmysle stanoviska porušovateľa sa porušovateľ zaoberal aj námietkou ohľadom nedostatočného odôvodnenia rozhodnutí súdov nižších stupňov, pričom uzatvoril, že nebolo nimi porušené ani ust. § 157 ods. 2 O. s. p. V tejto súvislosti považujú sťažovateľky za dôležité opakovane vysloviť názor, že je potrebné pochybovať aj o úplnosti a presvedčivosti odôvodnenia rozhodnutí porušovateľom uvádzaných súdov nižších stupňov (rozsudok Okresného súdu Košice I zo dňa 30. 06. 2005, sp. zn.: 15 C/27/2002 a rozsudok Krajského súdu v Košiciach zo dňa 23. 05. 2006, sp. zn.: 6 Co/338/2005). Máme za to, že tieto rozhodnutia sú nielen nesprávne, ale aj nedostatočne odôvodnené, pričom výklad hmotnoprávnych predpisov uskutočnený súdmi vykazuje značný stupeň arbitrárnosti, predmetnými rozsudkami sa priznáva zjavne neprimeraná ochrana niekomu, komu v skutočnosti neprináleží a pri správnej aplikácii noriem hmotného práva, by mu nemohla byť nikdy priznaná, čo je v rozpore s ústavne zaručeným právom na súdnu ochranu a inú právnu ochranu podľa článku 46, ods. 1 Ústavy SR ako aj právom na spravodlivé súdne konanie podľa článku 6, ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Porušovateľ vo svojom stanovisku tiež uviedol, že aj svoje závery náležité v odôvodnení Uznesenia dovolacieho súdu právne vyargumentoval.

Napriek uvedenej konštatácii porušovateľa, máme naďalej za to, že porušovateľ sa nezoberal dôsledne Dovoláním sťažovateľiek, ich vecnými a právnymi argumentmi, nedal

sťažovateľkám odpoveď na otázky, ktoré majú pre vec význam a ktorými by bolo dostatočne objasnený skutkový a právny základ rozhodnutia (Uznesenia dovolacieho súdu), neuvádza dostatočne dôvody, na ktorých sa zakladá a je nepresvedčivé. Na základe uvedených skutočností máme za to, že odôvodnenie Uznesenia dovolacieho súdu nie je v súlade s ustanovením § 157, ods. 2 O. s. p., nevysvetľuje akými úvahami sa pri hodnotení Dovolania dovolací súd riadil a najmä nepôsobí presvedčivo.

Vzhľadom na všetky uvedené skutočnosti sme i naďalej toho názoru, že Uznesením dovolacieho súdu v predmetnom konaní došlo k porušeniu základného práva sťažovateľiek na súdnu a inú právnu ochranu podľa článku 46, ods. 1 Ústavy Slovenskej SR a práva na spravodlivé súdne konanie podľa článku 6, ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako aj podľa článku 36, ods. 1 Listiny základných práv a slobôd.

Porušenie práva na súdnu a inú právnu ochranu a práva na spravodlivé súdne konanie vidíme v tom, že Najvyšší súd Slovenskej republiky sa v rámci rozhodovania o Dovolani podanej sťažovateľkami nezoberal dôsledne všetkými dôvodmi Dovolania sťažovateľiek (nesplnená povinnosť súdov poučiť sťažovateľky o možnosti uvedenej v ustanovení § 30 O. s. p. žiadať o ustanovenie právneho zástupu z radov advokátov, nevykonanie navrhnutého dôkazu výsluchom JUDr. J. M. a nedostatočné odôvodnenie nevykonania tohto dôkazu), ich vecnými a právnymi argumentmi, nedal sťažovateľkám odpoveď na otázky, ktoré majú pre vec význam a ktorými by bol dostatočne objasnený skutkový a právny základ rozhodnutia (Uznesenia dovolacieho súdu), neuvádza dostatočne dôvody, na ktorých sa zakladá a je nepresvedčivé, čím navyše podľa nášho názoru porušil povinnosť stanovenú v ustanovení § 157, ods. 2 O. s. p. v spojení s ustanovením § 243c O. s. p, v zmysle ktorého odôvodnenie Uznesenia dovolacieho súdu malo byť o. i. aj presvedčivé.»

Ústavný súd so súhlasom účastníkov konania podľa § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože po oboznámení sa s ich stanoviskami, ako aj s obsahom príslušného spisového materiálu (súdneho spisu okresného súdu týkajúceho sa posudzovaného konania a zberným spisom najvyššieho súdu) dospel k názoru, že od tohto pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

II.

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu...

Pokiaľ ide o základné práva a slobody, ústava rozdeľuje ochranu ústavnosti medzi všeobecné súdy a ústavný súd. Systém tejto ochrany je založený na princípe subsidiarity, ktorý určuje aj rozsah právomoci ústavného súdu pri poskytovaní ochrany základným právam a slobodám vo vzťahu k právomoci všeobecných súdov (čl. 142 ods. 1 ústavy), a to tak, že všeobecné súdy sú primárne zodpovedné za výklad a aplikáciu zákonov, ale aj za dodržiavanie základných práv a slobôd (čl. 144 ods. 1 a 2 a čl. 152 ods. 4 ústavy).

Ústavný súd nie je zásadne oprávnený preskúmať a posudzovať právne názory všeobecného súdu, ktoré ho pri výklade a uplatňovaní zákonov viedli k rozhodnutiu vo veci samej, ani preskúmať, či v konaní pred všeobecnými súdmi bol, alebo nebol náležite zistený skutkový stav a aké skutkové a právne závery zo skutkového stavu všeobecný súd vyvodil. Úloha ústavného súdu sa obmedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov takejto interpretácie a aplikácie s ústavou, prípadne medzinárodnými zmluvami o ľudských právach

a základných slobodách (mutatis mutandis II. ÚS 1/95, II. ÚS 21/96, I. ÚS 4/00, I. ÚS 17/01).

Z tohto postavenia ústavného súdu vyplýva, že môže preskúmavať také rozhodnutie všeobecných súdov, ak v konaní, ktoré mu predchádzalo, alebo samotným rozhodnutím došlo k porušeniu základného práva alebo slobody. Skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť teda predmetom kontroly zo strany ústavného súdu vtedy, ak by vyvedené závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (mutatis mutandis I. ÚS 37/95, II. ÚS 58/98, I. ÚS 5/00, I. ÚS 17/01).

Tieto zásady týkajúce sa vzťahu ústavného súdu a všeobecných súdov pri ochrane ústavnosti, ktoré možno vyvodit' z doterajšej konštantnej judikatúry ústavného súdu, boli relevantné aj v danej veci.

Ústavný súd podľa konštantnej judikatúry (III. ÚS 209/04, IV. ÚS 115/03) vyslovil, že „Súčasťou obsahu základného práva na spravodlivé konanie podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru je aj právo účastníka konania na také odôvodnenie súdneho rozhodnutia, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpovede na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t. j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu“.

Ústavný súd vo svojej judikatúre opakovane zdôraznil, že nezávislosť rozhodovania všeobecných súdov sa má uskutočňovať v ústavnom a zákonnom procesnoprávnom a hmotnoprávnom rámci. Procesnoprávny rámec predstavujú predovšetkým princípy riadneho a spravodlivého procesu, ako vyplývajú z čl. 46 a nasl. ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru. Jedným z týchto princípov predstavujúcich súčasť práva na riadny proces (čl. 46 ods. 1 ústavy, čl. 6 ods. 1 dohovoru) a vylučujúcich ľubovôľu pri rozhodovaní je aj povinnosť súdu presvedčivo a správne vyhodnotiť dôkazy a svoje rozhodnutia náležite odôvodniť [§ 132 a § 157 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“), m. m. I. ÚS 243/07]. Z odôvodnenia súdneho rozhodnutia (§ 157 ods. 2 OSP) musí vyplývať vzťah medzi

skutkovými zisteniami a úvahami pri hodnotení dôkazov na jednej strane a právnymi závermi na strane druhej.

Dôkazy nestačí len vykonať, ale treba ich tiež náležite vyhodnotiť, čiže posúdiť ich vierohodnosť a relevantnosť záväzného vyriešenia sporu. V tomto významnú úlohu zohráva zásada voľného hodnotenia dôkazov, ktorú treba v občianskom súdnom procese bezvýhradne uplatňovať. Zásada voľného hodnotenia dôkazov umožňuje voľný myšlienkový proces súdu, ktorého výsledkom je záverečné presvedčenie ohodnotenej veci, pričom „súd vykonané dôkazy hodnotí podľa svojich vlastných záverov opierajúcich sa o skúsenosť a logiku“ (Zoulík, F.: Soudy a soudnictví. CH. Beck, Praha 1995, s. 130). V občianskom súdnom konaní je uvedená zásada zakotvená v § 132 OSP, podľa ktorého dôkazy súd hodnotí podľa svojej úvahy, a to každý dôkaz jednotlivo a všetky dôkazy v ich vzájomnej súvislosti; pritom starostlivo prihliada na všetko, čo vyšlo počas konania najavo, vrátane toho, čo uviedli účastníci. Voľné hodnotenie dôkazov sa opiera okrem iného tiež o povinnosť súdu vyhodnotiť všetky vykonané dôkazy bez zreteľa na to, či potvrdzujú, alebo vyvracajú tvrdenia účastníkov, a v neposlednom rade tiež o zásady formálnej logiky. Zásada voľného hodnotenia dôkazov však má svoje limity. Súd je totiž pri hodnotení dôkazov viazaný skutkovým stavom veci, a teda nie je prípustný eklektický a neopodstatnený výber dôkazov smerujúci k jednostranným záverom. Zásada voľného hodnotenia dôkazov je limitovaná požiadavkou nadväznosti medzi skutkovými zisteniami súdu získanými v procese dokazovania, úvahami súdu v procese hodnotenia dôkazov a jeho právnymi závermi.

Všeobecný súd by mal vo svojej argumentácii obsiahnutej v odôvodnení svojho rozhodnutia dbať tiež na jeho celkovú presvedčivosť, teda inými slovami na to, aby premisy zvolené v rozhodnutí, rovnako ako závery, ku ktorým na základe týchto premís dospel, boli pre širšiu právnickú (ale aj laickú) verejnosť prijateľné, racionálne, ale v neposlednom rade aj spravodlivé a presvedčivé. Všeobecný súd musí súčasne vychádzať z toho, že práve tieto súdy majú poskytovať v občianskom súdnom konaní materiálnu ochranu zákonnosti tak, aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov (§ 1 OSP; obdobne napr. IV. ÚS 1/02, II. ÚS 174/04, III. ÚS 117/07).

Článok 6 ods. 1 dohovoru zaväzuje súdy odôvodniť svoje rozhodnutia, ale nemožno ho chápať tak, že vyžaduje, aby na každý argument strany bola daná podrobná odpoveď. Rozsah tejto povinnosti sa môže meniť podľa povahy rozhodnutia. Otázku, či súd splnil svoju povinnosť odôvodniť rozhodnutie vyplývajúcu z čl. 6 dohovoru, možno posúdiť len so zreteľom na okolnosti daného prípadu. Judikatúra súdu teda nevyžaduje, aby na každý argument strany, aj na taký, ktorý je pre rozhodnutie bezvýznamný, bola daná odpoveď v odôvodnení rozhodnutia. Ak však ide o argument, ktorý je pre rozhodnutie rozhodujúci, vyžaduje sa špecifická odpoveď práve na tento argument (Ruiz Torija c. Španielsko z 9. decembra 1994, séria A, č. 303-A, s. 12, § 29; Hiro Balani c. Španielsko z 9. decembra 1994, séria A, č. 303-B; Georgiadis c. Grécko z 29. mája 1997; Higgins c. Francúzsko z 19. februára 1998).

Z práva na spravodlivé súdne konanie vyplýva aj povinnosť súdu zaoberať sa účinne námietkami, argumentmi a návrhmi na vykonanie dôkazov strán s výhradou, že majú význam pre rozhodnutie (Kraska c. Švajčiarsko z 29. apríla 1993, séria A, č. 254-B, s. 49, § 30).

Sťažovateľky v dovolaní vyvodzovali prípustnosť dovolania z ustanovenia § 237 písm. f) OSP z dôvodu, že im postupom všeobecných súdov bola odňatá možnosť konať pred súdom najmä na tom základe, že súdy nevykonali nimi navrhované dôkazy (nevypočuli žalovaného v prvom rade), a tiež tým, že im v konaní nebol ustanovený zástupca z radov advokátov.

Najvyšší súd odôvodnil svoje rozhodnutie k prvej námietke sťažovateľiek v podstate iba tým, že ju nepovažoval za opodstatnenú, pričom k tomu uviedol, že „*Nevykonanie označeného dôkazu odôvodnil súd prvého stupňa vo svojom rozsudku na strane 7 v prvom odseku, čím bola splnená požiadavka vyplývajúca z ustanovenia § 157 ods. 2 O. s. p., preto odvolací súd nemal dôvod prvostupňovému súdu v tomto smere nič vytýkať a ani sám sa touto okolnosťou zaoberať*“.

V rozsudku Okresného súdu Košice I (ďalej len „okresný súd“) z 30. júna 2005 sp. zn. 15 C 27/2002, ktorý žalobu zamietol s odôvodnením, že sťažovateľky „nepreukázali v konaní vznik škody, ako ani zodpovednosť žalovaných - ich protiprávne konanie, ich zavinenie a príčinnú súvislosť medzi ich protiprávnym konaním a vznikom škody“, sa na strane 7 v prvom odseku (č. 1. 193 súdneho spisu) uvádza: „Súd v konaní nevypočul žalovaného v I. rade, pretože tento sa pre plnenie pracovných povinností v postavení predsedu ústavného súdu opakovane ospravedlnil z neúčasti. Svoje stanoviská vyjadril v písomnom vyjadrení prostredníctvom právneho zástupcu žalovaného v II. rade. Navrhol konať a rozhodnúť bez jeho vypočutia a účasti na pojednávaní. Súd potom postupom podľa § 101 ods. 1 OSP vo veci pokračoval v konaní bez jeho účasti.“

Ústavný súd ďalej zistil, že sťažovateľky sa domáhali na okresnom súde náhrady škody proti žalovanému v 1. rade JUDr. J. M. a žalovaným v 2. a 3. rade „podľa ustanovenia § 21, ods. 1 a ods. 4 zákona č. 132/1990 Zb. o advokácii v znení zákona 302/1999 Z. z., účinným do 01. 01. 2004... z dôvodu, že zo strany žalovaných došlo pri výkone ich povolania k porušeniu ustanovenia § 13 zákona o advokácii účinného do 01. 01. 2004...“

Dôvodom tejto žaloby bolo to, že žalovaný v 1. rade podal proti Ing. M. M. žalobu „o určenie rozsahu bezpodielového spoluvlastníctva manželov v dedičskom konaní“, pričom v tomto konaní vedenom pod sp. zn. 8 C/421/1994 bol ako právny zástupca sťažovateľiek okresným súdom poučený, že „jeho postup a žaloba sú nesprávne a správne by mal žalovať, resp. správne by sa mal domáhať voči Ing. M. M. vydania veci“.

Sťažovateľky uvádzajú, že „Práve vykonaním uvedeného dôkazu (výsluchu JUDr. J. M.) chceli sťažovateľky v predmetnom konaní preukázať existenciu svojho nároku na náhradu škody a skonfrontovať skutočnosti uvádzané JUDr. J. M. v jeho písomných vyjadreniach s ich vlastnými, protichodnými vyjadreniami. Zároveň vykonaním tohto dôkazu chceli sťažovateľky v priebehu konania zistiť, prečo JUDr. J. M. podal žalobu o určenie rozsahu bezpodielového spoluvlastníctva manželov v dedičskom konaní, prečo došlo z jeho strany k porušeniu jeho povinnosti postupovať pri poskytovaní právnej pomoci

účinne a hospodárne a prečo ignoroval poučenie prvostupňového súdu a odišiel predčasne z pojednávania...

Rozpory, ktoré takto vznikli po vykonaní dôkazov mohli byť podľa názoru sťažovateľiek odstránené výpoveďou žalovaného v 1. rade... ktorý mal pred konajúcim súdom vysvetliť, prečo zvolil postup podania žaloby o určenie rozsahu vecí patriacich do bezpodielového spoluvlastníctva manželov v dedičskom konaní proti Ing. M. M., aj keď medzi dedičmi o tomto rozsahu nebol spor, prečo nechal na vedomie poučenie prvostupňového súdu o nedostatku pasívnej legitimácii Ing. M. M. a poučenie o tom, že by sa mal podľa názoru prvostupňového súdu domáhať skôr vydania veci od Ing. M. M.“.

Proti rozsudku okresného súdu podali sťažovateľky odvolanie, ale Krajský súd v Košiciach (ďalej len „krajský súd“ alebo „odvolací súd“) sa „v plnom rozsahu stotožnil s argumentáciou prvostupňového súdu, osvojil si uvedené dôvody rozsudku súdu prvého stupňa, opakovane a stručne konštatoval, že sťažovateľky nepreukázali skutočnosti tvrdené v odvolaní ani príčinnú súvislosť medzi konaním advokátov a vznikom škody. Odvolací súd dospel tiež k záveru, že sťažovateľkám nič nebránilo domáhať sa u súdneho komisára konania o dedičstve“, a potvrdil rozhodnutie okresného súdu rozsudkom sp. zn. 6 Co/338/2005 z 23. mája 2006.

Sťažovateľky sa domnievajú, že „s takýmto odôvodnením porušovateľa nie je možné uspokojiť sa a práve z dôvodu nevykonania navrhnutého dôkazu neboli v priebehu konaní pred súdom prvého a druhého stupňa odstránené vážne rozpory medzi tvrdeniami sťažovateľiek a písomným vyjadrením žalovaného v 1. rade. V tejto súvislosti považujeme za potrebné podotknúť, že žalovaný v 1. rade sa celý čas zdržiaval v Košiciach - mieste konania predmetného súdneho sporu a sme presvedčení, že povinnosti dostaviť sa na predvolanie súdu a vypovedať, by nemala brániť a nebránila by vykonávaniu jeho povinností predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky a na druhej strane vykonávanie povinností predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky nemôže brániť a nebráni povinnosti dostaviť sa na predvolanie súdu a vypovedať“.

Najvyšší súd sa podľa sťažovateľiek „*nezoberal dôsledne dovolaním sťažovateľiek, ich vecnými a právnymi argumentmi, nedal sťažovateľkám odpoveď na otázky, ktoré majú pre vec význam a ktorými by bolo dostatočne objasnený skutkový a právny základ rozhodnutia... neuvádza dostatočne dôvody, na ktorých sa zakladá a je nepresvedčivé*“.

Ústavný súd po preskúmaní rozhodnutia najvyššieho súdu, ako aj rozhodnutí všeobecných súdov, na ktoré najvyšší súd odkazuje, konštatuje, že prvú námietku sťažovateľiek považuje za plne opodstatnenú a z už uvedených skutočností sa dá ďalej vyvodiť, že doterajšie konanie a rozhodovanie všeobecných súdov bolo jednostranné, pretože sudy brali do úvahy iba dôkazy produkované žalovanými v 2. a 3. rade, pričom nevypočuli najmä žalovaného v 1. rade, ktorý uzatváral dohodu o právnej pomoci so sťažovateľkami aj napriek tomu, že to výslovne žiadali. Nezaoberali sa teda ďalšími navrhovanými dôkazmi, ktoré mohli mať vplyv na posúdenie skutkového stavu z hľadiska tvrdení sťažovateľiek. Svedčí o tom i to, že na strane 9 svojho rozsudku okresný súd (s. 195 súdneho spisu) uviedol: „*Aj keď žalovaný v I. rade nebol vypočutý z vyjadrení jeho právneho zástupcu, z obsahu spisu, najmä zmluvy o poskytovaní právnej pomoci, zo svedeckej výpovede svedka... nevyplýva, že by žalovaný v I. rade poskytoval právnu pomoc Ing. M. M., prípadne, že by bol dohodol postup spôsobujúci vznik škody žalobkyniam s treťou osobou. Tomu nenasvedčuje ani fakt, že advokátska kancelária žalovaného v I. rade vrátila zálohu na poskytovanie právnej pomoci poskytnutú na základe zmluvy o poskytovaní právnej pomoci v sume 30.000 Sk späť žalobkyniam dňa 20. 11. 2000.*“

Krajský súd sa tiež riadne nevysporiadal v tomto smere s argumentmi sťažovateľiek uvedenými v odvolaní proti rozsudku okresného súdu, ktoré tvrdili, že práve vrátenie preddavku za poskytnutú právnu pomoc v sume 30 000 Sk v zmysle zmluvy o právnej pomoci považujú za „*uznávací prejav zodpovednosti žalovaných v I., II. a III. rade za spôsobenú škodu*“ (č. 1. 202 spisu).

K tomu ústavný súd nad rámec uvádza, že v zmysle zmluvy o právnej pomoci medzi žalovaným v 1. rade a sťažovateľkami (č. 1. 35 a č. 1. 36 súdneho spisu) bola dohodnutá zmluvná odmena za podanie žaloby v sume 30 000 Sk. Táto odmena bola splatná ešte pred

podaním žaloby a zmluva neupravovala možnosť vrátenia odmeny za právne služby v prípade, keď žaloba nebude úspešná. Prečo bola odmena vrátená, všeobecné súdy neskúmali, a táto skutočnosť nevyplýva ani z písomného vyjadrenia žalovaného v 2. rade, ktorý zastupoval žalovaného v 1. rade, z 2. decembra 2003 (č. 1. 87 súdneho spisu). Z tohto pohľadu sa rozhodnutia okresného súdu a odvolacieho súdu javia ako nepresvedčivé. Najvyšší súd tiež detailnejšie neskúmal, ako sa všeobecné súdy vysporiadali s touto záležitosťou, čo po vzájomnej konfrontácii sťažovateľiek so žalovaným v 1. rade v konečnom dôsledku mohlo potvrdiť, alebo i vyvrátiť všetky tvrdenia sťažovateľiek v tejto veci.

Z tohto pohľadu preto nemožno považovať doterajšie konanie za spravodlivé, a to tak v zmysle čl. 46 ods. 1 ústavy, ako aj v zmysle čl. 6 ods. 1 dohovoru. Ústavnej praxi totiž zodpovedá názor, že ak z vykonaných dôkazov nemožno bezpečne ustáliť skutkový stav, potom je nutné z hľadiska princípov spravodlivého súdneho konania dokazovanie doplniť (napr. obdobne m. m. I. ÚS 226/03).

Podľa § 132 OSP dôkazy súd hodnotí podľa svojej úvahy, a to každý dôkaz jednotlivo a všetky dôkazy v ich vzájomnej súvislosti; pritom starostlivo prihliada na všetko, čo vyšlo za konania najavo, včítane toho, čo uviedli účastníci.

Podľa § 157 ods. 2 OSP v odôvodnení rozsudku súd uvedie, čoho sa navrhovateľ (žalobca) domáhal a z akých dôvodov, ako sa vo veci vyjadril odporca (žalovaný), prípadne iný účastník konania, stručne, jasne a výstižne vysvetlí, ktoré skutočnosti považuje za preukázané a ktoré nie, z ktorých dôkazov vychádzal a akými úvahami sa pri hodnotení dôkazov riadil, prečo nevykonal ďalšie navrhnuté dôkazy a ako vec právne posúdil. Súd dbá na to, aby odôvodnenie rozsudku bolo presvedčivé.

Z obsahu argumentácie sťažovateľiek prednesenej ústavnému súdu v sťažnosti je zrejmé, že podstata nimi namietaného porušenia ich základných práv a slobôd tkvie v namietanej neodôvodnenosti a nesprávnosti záverov najvyššieho súdu obsiahnutých v napádanom uznesení.

Otázky spojené s vykonávaním a hodnotením dôkazov v civilnom súdnom konaní upravuje Občiansky súdny poriadok. Ten súdom ukladá povinnosť, aby dôkazy vykonané procesne ustanoveným postupom hodnotili podľa svojej úvahy jednotlivo, ako aj vo vzájomnej súvislosti (§ 132 OSP) a aby rozhodli vo veci na základe zisteného skutkového stavu (§ 153 ods. 1 OSP). Podstatou zistenia skutkového stavu veci je úsudok - záver sudcu, resp. senátu o tom, ktoré z rozhodujúcich sporných skutočností sú pravdivé, t. j. ktoré z nich bude považovať za dokázané. Až súhrn týchto skutočností vytvára zistený skutkový stav.

Bolo povinnosťou všeobecných súdov vykonať potrebné dokazovanie na účely dôsledného zistenia veci a dôvody, prečo prerokovali vec bez osobného vypočutia žalovaného v 1. rade ku skutočnostiam uvádzaným sťažovateľkami v konaní pred prvostupňovým súdom, sú nedostatočné a nepresvedčivé.

Podľa názoru ústavného súdu najvyšší súd tiež pristupoval k danej námietke sťažovateľiek príliš formalisticky, keďže sa uspokojil len so všeobecným konštatovaním prvostupňového súdu a riadne neskúmal, resp. neodpovedal na všetky argumenty sťažovateľiek prednesené v odvolacom, resp. dovolacom konaní, ktoré žiadali vykonať dôkaz (vypočutie žalovaného v 1. rade) práve pre účely odstránenia rozporov a nejasností medzi účastníkmi konania.

Po preskúmaní uznesenia najvyššieho súdu sp. zn. 4 Cdo 126/2007 z 29. apríla 2009 k prvej námietke sťažovateľiek ústavný súd preto konštatuje, že právne a skutkové závery najvyššieho súdu je možné v tejto časti kvalifikovať ako zjavne neodôvodnené a arbitrárne, a tak nezlučiteľné s obsahom práv podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru, ktorých porušenie namietajú.

Tieto skutočnosti viedli ústavný súd k výroku, že najvyšší súd uznesením sp. zn. 4 Cdo 126/2007 z 29. apríla 2009 porušil základné právo sťažovateľiek na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a ich právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru (bod 1 výroku nálezu).

Vo vzťahu k druhej námietke, že *«im nesplnením povinnosti súdov poučiť sťažovateľky o možnosti ustanovenia zástupcu z radov advokátov bola odňatá možnosť konať pred súdom, považoval za nedôvodnú a za splnenie tejto povinnosti považoval doručenie tlačiva označeného ako „Výzva pre navrhovateľa podľa § 114 O. s. p.“, ktorej obsahom je aj poučenie o tom, že „ak sú u nich predpoklady na oslobodenie od súdnych poplatkov, súd im na ich žiadosť ustanoví zástupcu z radov advokátov, ak je to potrebné na ochranu ich záujmov“»*, ústavný súd po preskúmaní rozhodnutia najvyššieho súdu a spisu okresného súdu konštatuje, že nie je opodstatnená a uznesenie najvyššieho súdu k danej námietke sťažovateľiek je riadne odôvodnené (citované je na s. 3 tohto nálezu), a ústavný súd ho preto v tejto časti považuje za súladné s čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru.

III.

Ak ústavný súd sťažnosti vyhovie, rozhodnutie, ktorým bolo porušené základné právo, zruší (§ 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde) a môže vec vrátiť na ďalšie konanie [§ 56 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde]. V danom prípade na ochranu základného práva a práva sťažovateľiek bolo potrebné nielen napadnuté rozhodnutie najvyššieho súdu zrušiť, ale aj vrátiť vec na ďalšie konanie.

V ďalšom postupe je najvyšší súd viazaný právnym názorom ústavného súdu vysloveným v tomto rozhodnutí. V opätovnom rozhodovaní o dovolaní sťažovateľiek bude jeho úlohou riadne a zrozumiteľne vysporiadať sa so všetkými námietkami sťažovateľiek v relevantnom skutkovom a právnom odôvodnení rozhodnutia reagujúc najmä na nepresvedčivé odôvodnenie rozhodnutí všeobecných súdov a nevykonanie navrhovaného dôkazu (vypočutie účastníka konania) v konaní o náhradu škody.

V súlade s § 56 ods. 4 zákona o ústavnom súde sa ústavný súd tiež zaoberal žiadosťou sťažovateľiek o priznanie finančného zadosťučinenia. Sťažovateľky požadovali finančné zadosťučinenie v sume 4 000 € z dôvodov uvedených vo svojej sťažnosti.

Podľa čl. 127 ods. 3 ústavy ústavný súd môže svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva podľa odseku 1 boli porušené, primerané finančné zadost'učinenie.

Ústavný súd však finančné zadost'učinenie sťažovateľkám nepriznal, pričom vychádzal z toho, že okrem vyslovenia porušenia označených práv sťažovateľiek sa v tomto konaní náprava dosiahne najmä zrušením napadnutého rozhodnutia najvyššieho súdu a vrátením veci na ďalšie konanie.

Podľa § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde ústavný súd môže v odôvodnených prípadoch podľa výsledku konania uznesením uložiť niektorému účastníkovi konania, aby úplne alebo sčasti uhradil inému účastníkovi konania jeho trovy. Sťažovateľky žiadali v podaní z 21. januára 2010 úhradu trov konania v sume 444,04 € za tri úkony právnej služby.

Ústavný súd pri rozhodovaní o priznaní trov konania zistil, že uplatnená náhrada trov konania nepresahuje sumu vypočítanú ústavným súdom podľa vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška“). Táto suma neodporuje vyhláške, preto trovy právneho zastúpenia boli priznané v požadovanej sume (bod 4 výroku nálezu).

Podľa § 31a zákona o ústavnom súde sa na konanie pred ústavným súdom použijú primerane ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku. Podľa § 148 ods. 1 OSP štát má podľa výsledkov konania proti účastníkom právo na náhradu trov konania, ktoré platil, pokiaľ u nich nie sú predpoklady na oslobodenie od súdnych poplatkov.

Keďže ústavný súd sťažovateľkám na základe ich žiadosti a po splnení podmienok ustanovil právneho zástupcu na zastupovanie v konaní pred ústavným súdom, uložil Kancelárii ústavného súdu uhradiť ustanovenému právnenému zástupcovi trovy právneho zastúpenia v sume 444,04 €.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti ústavný súd zároveň uložil najvyššiemu súdu povinnosť uhradiť štátu trovy právneho zastúpenia na účet Kancelárie ústavného súdu do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

Vzhľadom na uvedené rozhodol ústavný súd o sťažovateľkami uplatnených trovách konania tak, ako to je uvedené v bodoch 4 a 5 výroku tohto rozhodnutia.

Vzhľadom na čl. 133 ústavy, podľa ktorého proti rozhodnutiu ústavného súdu nie je prípustný opravný prostriedok, toto rozhodnutie nadobúda právoplatnosť dňom jeho doručenia účastníkom konania.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 26. januára 2010